

Слаєв Юрій Леонідович,
викладач кафедри організації досудового
розслідування факультету № 1
Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ

ДОСЛІДЖЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ЧАСУ ТА ПРОСТОРУ У СФЕРІ СКАСУВАННЯ/ЗМІНИ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану (у зв'язку з повномасштабним збройним вторгненням російської федерації на суверенну територію України), які мають місце в Державі Україна в період з 24 лютого 2022 року і по теперішній час, суттєве значення для забезпечення прав і свобод людини та громадянина в кримінальному процесі має правовий інститут скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або зміна запобіжного заходу з інших підстав. Вищезазначений інститут кримінального провадження встановлений приписами статті 616 Кримінального процесуального Кодексу України [1] (далі за текстом – КПК України). Вищевказаний інститут кримінального провадження має змістовний правовий взаємозв'язок з юридичним регулюванням: а) прав, свобод та інтересів людини (підозрюваного, обвинуваченого (підсудного)); б) повноважень судових та правоохоронних органів у кримінальному процесі.

Проте, майже недослідженою є сфера формального взаємозв'язку даного інституту кримінального провадження з юридичним регулюванням часу та простору. Разом з цим, саме юридичне регулювання часу та простору в сфері скасування/зміни запобіжного заходу в умовах воєнного стану обумовлює кримінально-процесуальну специфіку даного інституту та особливості здійснення правових можливостей (прав, свобод, повноважень) суб'єктами кримінального процесу в певних часових та просторових межах.

Так, у відповідності до теорії науковця-юриста Тимура Лоскутова «Кримінальне процесуальне регулювання відносин, діяльності, часу й простору здійснюється з метою більш ефективного врегулювання прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження» [2, с. 153].

В свою чергу, згідно доктринальної концепції вченого-правознавця Тимура Лоскутова, деякі із вищезазначених «категорій кримінального процесуального регулювання» [2, с. 153] відносяться до «факультативних (кримінальний процесуальний час і простір) елементів предмета правового регулювання в кримінальному процесі» [2, с. 153].

Вбачається, що в даному юридичному дослідженні, з метою більш деталізованого розуміння вищезазначених часово-просторових

кримінально-процесуальних дефініцій необхідно застосовувати формально-логічний метод тлумачення правових норм.

По-перше, необхідно дослідити кримінально-процесуальний час у даній сфері. Так, диспозиція абзацу 1 частини 1 статті 616 КПК України [1] встановлює дефініцією «час досудового розслідування або судового розгляду», яка є юридичним визначенням у царині кримінального провадження.

Так, виходячи з найменування кримінально-процесуальної норми, а саме: статті 616 КПК України [1] Скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або зміна запобіжного заходу з інших підстав, вбачається, що її застосування є можливим, головним чином, під час мобілізації, на особливий період.

У зв'язку з цим, необхідно звернути увагу на те, що такий вид юридичного часу, як час мобілізації, на особливий період є елементом текстового закріплення приписів диспозицій наступних норм статті 616 КПК України [1]: а) всіх абзаців частини першої 616 КПК України [1]; б) частини другої 616 КПК України [1]; в) частини четвертої 616 КПК України [1].

Також, необхідно зазначити, що згідно приписів абзацу 1 частини 1 статті 616 КПК України [1] такий вид юридичного часу, як час мобілізації, на особливий період є правовим наслідком введення в Україні або в окремих її місцевостях: а) воєнного стану; б) здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації та/або інших держав проти України.

Окрім цього, необхідно відмітити, що кримінально-процесуальна дефініція «в умовах воєнного стану» прямо передбачена текстом диспозиції пункту 1 абзацу 3 частини 1 статті 616 КПК України [1]. При цьому, слід звернути увагу на те, що дефініція «в умовах воєнного стану» є такою, що прямо встановлена нормами речення 1 ч. 2 ст. 64 Конституції України [3].

В свою чергу, юридичне регулювання умов воєнного стану, воєнного стану в кримінальному провадженні передбачено, як нормами самого КПК України [1], так і положеннями відповідних інституційних Законів України, а саме: Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4], Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [5], Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [6], затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”» [7] та інших Законів України.

По-друге, наукове пізнання кримінально-процесуального часу необхідно розпочати з розгляду оціночного юридичного поняття «невідкладно», яке передбачено нормами речення 1 частини 2

статті 616 КПК України [1]. При цьому, нормами абзацу 1 частини 3 статті 616 КПК України [1] встановлено інше оціночне юридичне поняття «невідкладно, не пізніше 24 годин».

По-третє, приписи частини 6 статті 616 КПК України [1], встановлюють правоположення відповідно до якого: «У місцях ведення активних бойових дій за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого слідчий суддя, суд має право розглянути питання про зміну запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту на запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання».

В даному випадку, для визначення такого виду кримінально-процесуального простору, як «місця ведення активних бойових дій» доцільно звернутись до Переліку територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) станом на 10 вересня 2022 року, який передбачений Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України «Про внесення змін до наказу Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 25 квітня 2022 року № 75» від 13.09.2022 року № 206, який зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 вересня 2022 року за № 1075/38411 [8].

Все вищенаведене свідчить, зокрема, про: 1) фундаментальне значення кримінально-процесуальних часу та простору для юридичної конструкції диспозицій більшості частин статті 616 КПК України [1]; 2) необхідність подальших наукових досліджень саме в царині «факультативних (кримінальний процесуальний час і простір) елементів предмета правового регулювання в кримінальному процесі» [2, с. 153], зі створенням (креатуванням) відповідної монографії «Вчення (теорія) про час та простір у кримінальному процесі».

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

2. Тимур Лоскутов. Перспективні напрями розвитку предмета регулювання кримінального процесуального права. Підприємництво, господарство і право. 2016 рік, № 3, С. 153–157.

3. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

5. Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>.

6. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

7. Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.

8. Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України «Про внесення змін до наказу Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 25 квітня 2022 року № 75» від 13.09.2022 року № 206, який зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 вересня 2022 року за № 1075/38411. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1075-22#Text>.

Єфімов Микола Миколайович,
доцент кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА РЕГЛАМЕНТАЦІЇ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

На часі, коли здійснюється активна протидія військовій агресії нашого східного «сусіда», фіксується ряд кримінальних правопорушень як звичних для суспільства, так і тих, що вчиняються безпосередньо окупантами проти мирного населення. Розслідування вказаних діянь потребує максимально швидкого та повного проведення усіх необхідних процесуальних дій (слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження тощо). З огляду на зазначене, вважаємо за потрібне розглянути процесуальний порядок проведення слідчого експерименту. Оскільки, на нашу думку, існує ряд суперечностей, які необхідно усунути в розрізі можливого прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України або внесення правок в діючий, що забезпечить належне виконання своїх обов'язків уповноваженими особами.

Зокрема, Н. Рогатинська вказує, що необхідність проведення слідчого експерименту може виникнути тоді, коли з'явилися або надалі можуть з'явитися сумніви в можливості існування яких-небудь фактів (явищ, подій або ж здійснення яких-небудь дій) у певних умовах, що мають істотне значення для розслідуваної події. Авторка зазначає, що доцільність проведення визначеної процесуальної дії окреслюється можливістю перевірки цих фактів досвідченим шляхом. Також вчена наголошує, що слідчий експеримент може проводитися за умови, що при цьому є безпека для життя й здоров'я його учасників і інших осіб [4, с. 150]. Як бачимо, в принципі авторка зазначає, що